

УДК 008

Олеся Гоцук

ПРОБЛЕМА КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У цій статті аналізуються основні тенденції зміни культурної ідентичності внаслідок впливу на неї глобалізаційних процесів. Звертається увага на поняття «глобальна ідентичність», яке є одним із ключових понять у сучасному дискурсі.

Ключові слова: культурна ідентичність, глобалізація, глобальна ідентичність.

O. Hoshuk. The problem of cultural identity in the situation of globalization

This article analyses main tendencies of a change of cultural identity as a result of influence global processes on it. The author pays attention on the notion «the global identity» which is one of the fundamental notions in the modern discourse.

Key words: cultural identity, globalization, global identity.

A. Гоцук. Проблема культурной идентичности в условиях глобализации

В данной статье анализируются основные тенденции изменения культурной идентичности в последствии влияния на нее глобальных процессов. Обращается внимание на понятие «глобальная идентичность», которое есть одним из ключевых понятий в современном дискурсе.

Ключевые слова: культурная идентичность, глобализация, глобальная идентичность.

Сучасний світ у багатьох важливих відношеннях перетворився на єдину систему внаслідок зміцнення стосунків взаємозалежності, в яких сьогодні фактично заангажована кожна людина. Глобалізація впливає на соціокультурні, психологічні і моральні засади та форми буття людей. Руйнується попередній звичайний спосіб життя, натомість виникає своєрідний «світ без опори», в якому не завжди просто визначити пріоритети й однозначні світоглядні орієнтири. Як зазначає Є. Гіденс, «помилково вважати, що глобалізація стосується лише великих систем на кшталт світового фінансового порядку. Глобалізація

– це не тільки про те, що «ген там», про щось дистанційоване й надто віддалене від індивіда. Вона також стосується феномену «ось тут», що впливає на інтимні і персональні сторони нашого життя» [3, с. 126].

Сучасні інтеграційні процеси спонукають до універсалізації людських цінностей, тому нині особливо актуальною постає проблема розуміння індивідом відмінностей як расових, етнічних, релігійних, так і культурних. Актуальні контакти між представниками різних країн дають можливість познайомитися з культурними надбаннями один одного, але, разом з тим, можуть призвести до поступового стирання культурної самобутності.

Це справді всеохоплюючий процес, що супроводжує перебудову культурного поля нації відповідно до тих кардинальних змін, які відбуваються в її житті. Річ в тому, що така перебудова, як правило, починається із переосмислення сфери пам'яті як компонента культури. Щоб не втратити відчуття власного «Я» перед загрозою суцільної уніфікації, що її несе із собою глобалізація суспільного життя, варто звернутися до власних джерел у пошуках ґрунту, потрібно знайти ті цінності та пріотіреті, які б сформували базис для нашої ідентичності.

Буде доречним зазначити, що про ідентичність по-справжньому починають говорити тільки тоді, коли вона опиняється в кризовій ситуації. Так й у сучасному світі «проблема, яка мучить людей, – пише З. Бауман, – в тому, яку ідентичність вибрати і як зуміти вчасно зробити інший вибір, якщо раніше вибрана ідентичність втратить цінність чи позбавиться спокусливих рис, головною і найбільш дражливою проблемою є не те, як знайти своє місце в жорстких межах класу і, знайшовши його, зберегти і уникнути визнання; людину дратує підозра, що межі, за які вона з такими труднощами проникла, незабаром зруйнуються і зникнуть» [1, с. 56].

Руйнування попередніх ідентичностей потребує формування нових, співвідносних з глобалізаційними викликами. В зв'язку з цим поширення набуває феномен «глобальної ідентичності» як певна мікрасація усіх попередньо запропонованих видів ідентичності.

Розглядаючи цей конструкт, потрібно зауважити, що він призначений для тих людей, які не відчувають глибокої прив'язаності до своєї батьківщини, її культури, а визначають себе як своєрідних «громадян світу». Носії такої ідентичності характеризуються універсалізацією поглядів, стереотипів та цінностей, це певний тип «суверенного споживача, що пересувається в океані глобальної культури без будь-яких меж, окрім його власної волі» [6, с. 136]. Вони можуть відносно легко ідентифікувати себе в різноманітних площинах, адже глобальна іден-

тичність як сукупність головних рис різних видів ідентичності дозволяє пристосуватися до всіх можливих викликів, що отримує сучасна людина. Глобальна ідентичність є оптимальним варіантом для тих, хто не бажає протиставляти себе світовому порядку, а прагне комфортності у цій ситуації.

Неодмінно варто зауважити, що такий вид ідентичності доступний не кожному – це своєрідний привілей найбагатших членів суспільства, які формують еліту глобалізації. Виховання таких суб'єктів починається ще з навчання в спеціалізованих школах, які постають як основні місця передачі світової культури, адже там за допомогою ігор та практичних прикладів учні навчаються дистанціюватися від своєї національної належності, а як моделі ідентифікації їм пропонуються ролі тих, хто приймає рішення, веде переговори, має владу. Саме ці люди і уособлюють так звану «нову людину», яка і є носієм глобальної ідентичності.

Людина з новим типом ідентичності народжується зараз у планетарних мегаполісах з такими якостями, як убезпеченість від шовінізму, здатність стрибати через кордони. Користуючись можливостями, які надає нова «технологічна всюдисущість» (мобільні телефони, супутниковий зв'язок, електронна пошта тощо), а також дивним станом піднесення, забезпеченим відчуттям того, що ти ні з ким і при цьому будь з ким, що ти спілкуєшся, не сидючи при цьому обов'язково вічна-віч, людина глобалізації почувається в контакт з іншими та мобільною. Такий стан дає їй змогу узагальнювати мудрість кіл, що їх вона перетинає, та розвивати «міжкультурне» розуміння на півдорозі між усіма культурами. Людина з глобальною ідентичністю переконана, що «майбутнє кожного ліпиться в масштабі світу» [6, с. 140].

Однак поширення такого виду ідентичності сприятиме загостренню проблеми нівелювання культурної, національної самобутності, що є неприйнятним. Окрім того, такий вид ідентичності є нестійким, неглибоким, адже глобалізація не створила ґрунтовної системи цінностей, яка б сприяла процесу самоусвідомлення людини. Як реакція на це утворення шириться супротивний рух пошуку суб'єктом своєї власної чи спільнотної ідентичності через регіональні прояви (захист мов, місцевого спадку), релігійної ідентичності (іудейський, християнський та ісламський фундаменталізм), статевої ідентичності (радикальний фемінізм, рухи гомосексуалістів), а також ідентичності етнічної [7, с. 33]. Глобалізація і ці так звані «захисні» ідентичності не завжди протистоять одна одній, а часто проявляються як логіка спільної присутності, як рефлексивні процеси, що живлять один одного.

Отже, сьогодення показує бівалентність становища ідентичності людини. З одного боку, посиленню культурної ідентифікації сприяє те, що культурні особливості менш підвладні змінам, аніж економічні чи політичні. Внаслідок такої ригористичності їх значно важче сумістити, а у випадку конфліктної ситуації – звести до компромісу.

Однак з іншого – позиції потрібно врахувати вплив глобальної культури, експансія якої сприяє руйнуванню культурних ідентичностей світу. Адже механізми впливу глобальної культури на масову свідомість спричиняють знищення ментальних систем, які вкорінені в автентичних культурах. Якщо ці притаманні національній свідомості народів схеми не збігаються із стереотипами, установками, образами глобальної культури (а це здебільшого так і є), то національна культура вимушена виробляти трансформаційні схеми для того, щоб засвоювати те, що їй чуже, щоб у якийсь спосіб відповідати вимогам глобалізаційних тенденцій у світі. В остаточному рахунку відбуваються зміни культурної ідентичності народів, які підпадають під масовий вплив глобальної культури, які врешті-решт приводять до кризи ідентичності. Саме таку ситуацію ми можемо спостерігати в сучасному світі. Так, науковець А. Чумаков взагалі зазначає, що «будь-хто, хто хоче зрозуміти сучасний світ, навряд чи досягне своєї мети, не зрозумівши логіки кризи ідентичності» [5, с. 35].

Визначальними чинниками кризи ідентичності є комунікативно-практичний розрив між людьми, між людьми і суспільством, людьми і державою; нігілістична деградація моральних цінностей; проблема взаємодії з технічним світом, інформаційним потоком; поширення глобальної культури, що не може стати базисом для створення нових ідентичностей.

Аналізуючи сучасну ситуацію, стає очевидно, що фундаментальні перетворення, радикальні суспільні зміни призвели до глибокої кризи у сфері конструювання та підтримання ідентичностей. Світ сьогодні перебуває у пошуку нової ідентичності. Виникла ситуація, коли у масовому масштабі, але на рівні індивідуальної свідомості, необхідно розв'язати питання «Хто я/ми»? Навіть економічні поблеми відходять на другий план порівняно з неможливістю культурної самовизначеності, а, значить, і подальшої перспективи. У зв'язку з цим активний пошук ідентичності сьогодні – це процес пошуку свого місця у світі, що стрімко глобалізується і водночас локалізується, це спроби відповісти на питання: «Як продовжувати бути тим, чим я був, у світі, де те, чим я є, вже не існує?».

Література:

1. Бауман З. Идентичность в глобализирующемся мире // Бауман З. Индивидуализированное общество. – М., 2002. – 381 с.
2. Гіденс Е. Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя. – К.: Альтерпрес, 2004. – 429 с.
3. Гончаренко Л. Формування культурної ідентичності індивіда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pedalm/texts/2008-1/018.pdf.html (03.02.09).
4. Горський В. Глобалізація як проблема сучасного українського культурного життя // Мандрівець. – 2003. – № 3. – С.18-25.
5. Коробейникова Л. Философские аспекты глобализации. – Известия Томского политехнического университета, 2003. – № 6. – 306 с.
6. Мартен Д. Метаморфози світу: Соціологія глобалізації / Пер. з фр. Є. Марічева. – К.: Вид.дім «КМ Академія», 2005. – 302 с.
7. Чумаков А. Глобализация и космополитизм в контексте современности / Вопросы философии. – № 1. – 2009. – С. 32-39.
8. Эрикссон Э. Идентичность: юность и кризис / Пер. с англ.; общ. ред. и предисл. А. В. Толстых. – М.: Прогресс, 1996. – 255 с.